

Latvijas attīstības plāna ilgtspējīgas attīstības novērtējums

Jānis Brizga

Pasaules dabas fonds

Pētījuma uzdevumi

- noteikt galvenos šķēršļus efektīvai uz IA vērstai attīstībai;
- novērtēt Latvijas struktūrfondu plānošanas, ieviešanas un uzraudzības sistēmas atbilstību IA pamatprincipiem;
- novērtēt AP ietekmi uz IA Latvijā un noteikt galvenos draudus;
- piedāvāt risinājumus AP plānošanas, ieviešanas un uzraudzības sistēmas uzlabošanai un potenciālo draudu novēršanai un mazināšanai.

Galvenās problēmu grupas (1):

- **Vāja institucionālā kapacitāte fondu efektīvas un demokrātiskas izmantošanas nodrošināšanai**

Valsts atbildīgajām institūcijām pārsvarā nepiemīt fondu vadībai atbilstīgas plānošanas prasmes.

Par struktūrfondu vadību atbildīgajās institūcijās pastāv birokrātiskās domāšanas (pasākums -> stratēģija) dominante pār stratēģisko domāšanu (stratēģija -> pasākums).

Nepastāv mehānismu AP efektivitātes izvērtēšanai.

- **Vāja sabiedrības līdzdalība**

Attīstības plāna sagatavošanā sabiedrības līdzdalība bija minimāla jeb drīzāk formāla. Tam galvenais iemesls ir bijusi tās laikietilpība un NVO vājā interese par šiem jautājumiem.

Galvenās problēmu grupas (2):

- **n+2 efekts**

Pastāv nepieciešamība iztērēt relatīvi lielas naudas summas īsā laika periodā. Vadoties pēc principa „apgūt pēc iespējas vairāk līdzekļu”, projektiem netiek piemēroti lētākie scenāriji un netiek pievērsta pietiekama uzmanība to kvalitātei un potenciālajām negatīvajām sekām. Pretruna ir tajā, ka investīcijas dabas un sociālajā kapitālā ir lēnas.

- **Vājas zināšanas par IA jautājumiem**

Gan atbildīgajām institūcijām, gan fondu saņēmējiem ir vājas zināšanas par IA un trūkst motivācijas iespējamo negatīvo seku novēršanai.

Galvenās problēmu grupas (3):

- **Negatīva ietekme uz dabas un sociālo kapitālu**

Ilgtermiņa attīstības jēdziens bieži tiek iekļauts plānošanas dokumentos, bet reti tiek piemērots praksē. Tā ISPA transporta un SAPARD programmu apgūvē vides aizsardzības principi nereti tikuši ignorēti. Savukārt starptautiskā pieredze liecina, ka stratēģiskais vides novērtējums tiek piemērots tikai atsevišķās valstīs.

AP var identificēt virkni savstarpējās izdevības situāciju, kad kāda pasākuma rezultātā tiek attīstītas visas IA kapitāla formas. Taču pastāv arī vairāki kompromisi, kurus var iedalīt divās galvenajās grupās:

- pieaugums saražotajā kapitālā, kas izraisa kritumu dabas kapitālā,
- pieaugums saražotajā un cilvēku kapitālā, kas izraisa kritumu sociālajā kapitālā.

AP ietekme uz IA

Prioritāte	Ilgtspējīgā attīstība				Kopējais novērtējums
	Saražotais kapitāls	Cilvēk kapitāls	Sociālais kapitāls	Dabas kapitāls	
1. Līdzsvarotas attīstības veicināšana	Pozitīvs	Pozitīvs	Pozitīvs	Negatīvs	Neskaidrs
2. Uzņēmējdarbības un inovāciju veicināšana	Pozitīvs	Pozitīvs	Neskaidrs	Negatīvs	Neskaidrs
3. Cilvēkresursu attīstība un nodarbinātības veicināšana	Pozitīvs	Pozitīvs	Pozitīvs	Pozitīvs	Pozitīvs
4.1. Lauku attīstības	Pozitīvs	Pozitīvs	Neskaidrs	Negatīvs	Neskaidrs
4.2. Ilgtspējīgas zivsaimniecības attīstības veicināšana	Pozitīvs	Neskaidrs	Negatīvs	Pozitīvs	Neskaidrs
Kopējais novērtējums	Pozitīvs	Pozitīvs	Neskaidrs	Neskaidrs	Neskaidrs

Rekomendācijas (1):

- AP jāveic **stratēģiskais IVN** – tā secinājumi ir jāņem vērā apstiprinot AP un jāparedz kompromisu novēršanas mehānismi;
- Jāievēro **partnerības princips** - jānodrošina laicīga sabiedrības līdzdalība fondu plānošanā, ieviešanā un uzraudzībā;
- Jāizveido īpaša **ilgtspējīgas attīstības darba grupa**, kas uzraudzītu plānu un projektu atbilstību ilgtspējīgas attīstības mērķiem;
- **Projektu atlases kritērijos** jāintegrē SF horizontālie mērķi (vides aizsardzība, dzimuma līdztiesība, informācijas tehnoloģijas);

Rekomendācijas (2):

- Pirms projektu apstiprināšanas tiem ir jāparedz **ietekmes uz horizontālajiem mērķiem novērtējums**;
- Jānodrošina **atbildīgo institūciju un projektu pieteicēju izglītošana un informēšana** par ilgtspējīgas attīstības jautājumiem un iespējamo negatīvo seku un risku novēršanu.